

بررسی و تحلیل
تکنیک‌های گیتار کلاسیک
در قرن بیست و بیست و یکم

ترجمه و تألیف

بابک رستمی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهر

تهران ۱۳۹۵

فهرست‌نویسی پیش از انتشار

سرشناسه	:	رستمی، بابک، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	• :	بررسی و تحلیل تکنیک‌های گیتار کلاسیک در قرن بیست و بیست و یکم / بابک رستمی.
مشخصات نشر	:	تهران: ماهور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۲۶۴ص: پارتیسیون.
شابم	:	979-0-802628-04-5
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فپا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	گیتار — روش‌های نوازندگی
موضوع	:	Guitar — Methods
موضوع	:	موسیقی برای گیتار — پارتیسیون
موضوع	:	Guitar music — Scores and parts
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۵ ب۴/۵۸۲ MT5
رده‌بندی دیویی	:	۷۸۷/۸۷۰۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۴۵۶۳۸۵

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، پویا، چاپ حقوقی، شماره‌ی ۴۲، طبقه‌ی همکف
کد پستی: ۱۶۱۱۹، صندوق پستی ۴۷۷-۱۹۵۷۵
تلفن: ۷۷۰۱۰۲، فکس: ۷۷۵۰۶۵۵۳

www.mahoor.com
info@mahoor.com

بررسی و تحلیل
تکنیک‌های گیتار کلاسیک
در قرن بیست و بیست و یکم

ترجمه و تألیف
بابک رستمی

ویرایش فنی	پیمان فخاریان
گرافیک	سارا موسوی
چاپ اول	۱۳۹۵
تعداد	۱۲۰۰
لیتوگرافی، چاپ و صحافی	چاپ بازرگانی

© حق چاپ محفوظ است.

شابم: ۹۷۹-۰-۸۰۲۶۲۸-۰۴-۵ ISMN: 979-0-802628-04-5

فهرست

مقدمه	۱۵
فصل اول: آشنایی با ریتا	
۱.۱ محدوده صوتی	۱۹
۱.۲ پوزسیون	۲۲
۱.۳ بافت موسیقی	۲۳
۱.۳.۱ تک صدایی	۲۳
۱.۳.۲ آرپژ	۲۴
۱.۳.۳ هم صدایی	۲۸
۱.۳.۴ چند صدایی	۳۱
۱.۳.۵ آکورد	۳۲
۱.۴ دینامیک	۳۵
۱.۵ آرتیکولاسیون	۳۷
۱.۵.۱ استاکاتو	۳۷
۱.۵.۲ خط اتصال	۳۸
۱.۵.۳ لگاتو	۴۱
۱.۶ شخصیت صوتی سیم‌ها	۴۲
آثار پیشنهادی شنیداری	۴۵

فصل دوم: دست چپ

۴۷	 ۲.۱ گلیساندو
۴۸	 ۲.۱.۱ گلیساندوی فرت
۵۲	 ۲.۱.۲ گلیساندوی بند
۵۶	 Distortion ۲.۱.۳
۵۸	 ۲.۲ ضربه دست چپ
۶۱	 ۲.۳ پیتزیکاتوی دست چپ
۶۲	 ۲.۴ اجرا بالای دهانه صدا
۶۴	 ۲.۵ ویبراتو
۶۸	 ۲.۶ فواصل رز - پرده
۷۳	 ۲.۷ استفاده از انگشت شست دست چپ
۷۴	 Bi-Tones ۲.۸
۸۰	 ۲.۹ آرپژ دست چپ
۸۲	 آثار پیشنهادی شنیداری

فصل سوم: دست راست

۸۵	 ۳.۱ موقعیت ضربه دست راست
۸۹	 ۳.۲ گلیساندو
۹۰	 ۳.۲.۱ گلیساندوی دست راست
۹۱	 ۳.۲.۲ خراشیدن سیم
۹۵	 ۳.۳ پیتزیکاتو
۹۹	 ۳.۴ ضربه دست راست
۱۰۲	 ۳.۵ ترمولوی دست راست
۱۰۴	 ۳.۶ خفه کردن صدا (دمپ)
۱۰۸	 آثار پیشنهادی شنیداری

فصل چهارم: اصوات کوبه‌ای

۱۱۱	۴.۱ کوبه‌ای زهی
۱۱۱	۴.۱.۱ Slap Percussion
۱۱۳	۴.۱.۲ سیم‌های خفه شده
۱۱۶	۴.۱.۳ Cross-Strings
۱۲۲	۴.۲ تامبورا
۱۲۸	۴.۳ ضربه روی بدنه گیتار
۱۲۸	۴.۳.۱ ضربه روی صفحه صدا
۱۲۸	۴.۳.۱.۱ گُلپ
۱۳۴	۴.۳.۱.۲ Roll-Drum
۱۳۷	۴.۳.۲ ضربه به کوه گار
۱۳۹	۴.۳.۳ ضربه روی خرب
۱۴۳	۴.۴ Squeak-Tones
۱۴۶	۴.۵ اصوات بدن
۱۵۶	آثار پیشنهادی شنیداری

فصل پنجم: استفاده از ابزار

۱۵۹	۵.۱ استفاده از ابزار (قاشق، اسلاید، چوب کبریت و ...)
۱۷۶	۵.۲ کاپو
۱۸۰	آثار پیشنهادی شنیداری

فصل ششم: تکنیک‌های متفرقه

۱۸۳	۶.۱ راسگوادو
۱۸۸	۶.۲ اجرا پشت شیطانک
۱۹۵	۶.۳ اصوات هارمونیک

۱۹۵	۶.۳.۱ هارمونیک‌های طبیعی
۲۰۰	۶.۳.۲ هارمونیک‌های مصنوعی
۲۰۵	۶.۳.۳ ترکیب اصوات هارمونیک با دیگر تکنیک‌ها
۲۰۹	۶.۴ ترمولو
۲۱۷	۶.۵ تریل روی دو سیم
۲۱۹	آثار پیشنهادی شنیداری

فصل هفتم: کوک

۲۲۳	۷.۱ تبلچر
۲۲۵	۷.۲ تغییر کوی
۲۴۰	آثار پیشنهادی شنیداری

ضمیمه آ:

۲۴۳	برخی علائم و اصطلاحات گیتار
-----	-----------------------------

ضمیمه ب:

۲۴۹	فهرست قطعات اشاره شده به عنوان مثال
۲۶۳	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

سال‌ها پیش، زمانی که کار بر روی قطعه «سپیده دم آخرین روز»^۱ اثر آهنگساز معاصر فرانسوی «فرانسیس کلین‌ژان»^۲ را آغاز کردم با مجموعه‌ای از تکنیک‌ها، علائم و اصطلاحاتی مواجه شدم که برایم کاملاً تازگی داشت و به‌دلیل کمبود منابع اطلاعاتی، اجرای آنها همواره با شک و تردید و برپایه حدس و گمان بود. پس از آن، با هر تکنیک یا نشانه جدیدی که برخورد می‌کردم آن را در دفترچه‌ای یادداشت می‌نمودم تا در زمان مقتضی توضیح و تفسیری برای آن پیدا کنم. مجموعه حاضر، نتیجه آن یادداشت‌هایی است که در بیش از ده سال گذشته هر چند امروزه با پیشرفت ارتباطات، هر نوازنده‌ای می‌تواند با کمترین هزینه، به راحتی با اساتید، نوازندگان و حتی خود آهنگسازان در ارتباط بوده و در مورد هر نکته‌ای به معتبرترین منابع رجوع کند اما مطالعه مرجعی به زبان فارسی، که شامل طیف وسیعی از اطلاعات تخصصی مربوط به ساز گیتار کلاسیک می‌باشد، برای هر نوازنده جدی و علاقمندی، خالی از لطف نخواهد بود.

هدف این نوشتار ارائه یک مرجع و منبع برای آهنگسازان و همچنین نوازندگان، درباره تکنیک‌های جدید ابداع شده و کاربردی در زمینه ساز گیتار کلاسیک می‌باشد. افزون بر آن، این مرجع درباره چگونگی نت‌نگاری این تکنیک‌ها جهت درک صحیح نوازنده از هدف آهنگساز نیز می‌باشد. در مواردی که چندین روش برای نت‌نگاری تکنیک خاصی موجود باشد، سعی شده تا حد امکان، تمامی موارد بررسی گردد.

تکنیک‌های مورد بحث در این کتاب، شامل مواردی هستند که یا از نیمه دوم قرن بیستم تاکنون ابداع شده‌اند مانند استفاده از اصوات کوبه‌ای و یا جزو تکنیک‌های مرسوم گیتار در قرن‌های گذشته بوده‌اند اما در زمان معاصر به شیوه‌های جدیدی مورد استفاده قرار می‌گیرند مانند انواع پیتزیکاتو^۳ و گلیساندو^۴. برای طبقه‌بندی بهتر و موثرتر تکنیک‌ها، این مجموعه تنها به بررسی آثاری می‌پردازد که منحصرأ برای گیتار کلاسیک نوشته و منتشر شده‌اند و تکنیک‌های گیتار الکتریک و انواع دیگر گیتار، شامل این مجموعه نمی‌باشند.

1. A L'aube du Dernier Jour

2. Francis Kleyjnans (1951.*)

3. Pizzicato

4. Glissando

در انتخاب مثال‌ها، سعی شده که نمونه‌ها تا حد ممکن از آثاری که برای گیتار کلاسیک نوشته شده و به صورت رسمی منتشر شده‌اند، استفاده شود و تا حد امکان از ارائه آثار تنظیمی که ممکن است چندین نسخه متفاوت از آنها موجود باشد، پرهیز شده است. تمام نمونه‌ها از نسخه‌های اصلی و با کیفیت مناسب انتخاب شده و در مواردی که کیفیت نسخه‌ها مطلوب نبوده، دوباره نویسی شده‌اند.

تمامی نمونه‌ها در کلید سُل هستند هرچند این کلید در مثال‌ها قابل رویت نباشد چرا که در نت‌نگاری استاندارد، کلید سُل، تنها در ابتدای سطرها نوشته می‌شود و اگر مثال از میزان‌های میانی سطر باشد طبیعتاً کلید سُل قابل رویت نخواهد بود و علائم سرکلید نیز به همین ترتیب. در ذیل هر مثال، نام قطعه و احیاناً مجموعه‌ای که شامل این قطعه بوده و همچنین نام آهنگساز و شماره میزان(ها) آورده شده است. در برخی از نمونه‌ها که آهنگساز برای قطعه میزان‌بندی ننموده است به جای شماره میزان، شماره صفحه و شماره سطر آورده شده است.

در فصل‌بندی و طبقه‌بندی مطالب و تکنیک‌ها و همچنین انتخاب برخی مثال‌ها، از دو منبع استفاده شده است.

۱. کتاب 'The Contemporary Guitar' نوشته John Schneider

۲. مقاله 'Extended Techniques for Classical Guitar' نوشته Robert Allan Lunn

مطالعه این مقاله، انگیزه اصلی نگارش این کتاب بوده است.

فصل اول کتاب، آشنایی اولیه با ساز گیتار کلاسیک، از منظر اصول نت‌نگاری، قابلیت‌ها و محدودیت‌های اجرایی، چه به عنوان ساز ملود و چه در قالب انسامل، می‌باشد.

فصل دوم به بررسی تکنیک‌هایی می‌پردازد که دست چپ نقش اصلی را در اجرای آنها بر عهده دارد.

فصل سوم به بررسی تکنیک‌هایی می‌پردازد که دست راست نقش اصلی را در اجرای آنها ایفا می‌کند.

فصل چهارم شامل انواع افکت‌های کوبه‌ای، شیوه‌های نگارش و نوع اجرای آنها می‌باشد.

فصل پنجم در مورد استفاده از ابزارهای دیگر برای تولید صوت و «گیتار دست‌کاری شده»^۳ است.

فصل ششم درباره تکنیک‌های متفرقه‌ای است که یا به سازهایی قبل طبقه‌بندی در فصل‌های قبلی نبوده (مثل اجرا پشت شیطانک) و یا جزو تکنیک‌های سنتی گیتار هستند که در قرن اخیر به شیوه‌هایی نو مورد استفاده قرار گرفته‌اند (مانند اصوات هارمونیک و ترمولو).

فصل هفتم اشاره کوتاهی به پیشینه استفاده از سیستم تبلچر^۴ و دلیل استفاده از آن در برخی از قطعات در قرن حاضر دارد و همچنین به بررسی سیستم تغییر کوک^۵ در گیتار می‌پردازد.

در پایان هر فصل، لیستی از مجموعه آثار منتشر شده، که شامل اجرای برخی از مثال‌های مورد اشاره در همان فصل هستند، آورده شده است که در صورت دسترسی خوانندگان به این مجموعه‌ها شنیدن آنها توصیه می‌شود. این فهرست‌ها از میان نزدیک به ۲۰۰۰ عنوان آلبوم موسیقی انتخاب شده‌اند. برخی از آثار ممکن است توسط تعداد زیادی از نوازندگان اجرا شده باشد ولی در انتخاب این مجموعه سعی شده تا حد امکان اجرای نوازندگان مطرح دنیای گیتار کلاسیک در فهرست گنجانده شود. در زیر نام

1. John Schneider, The Contemporary Guitar (Berkeley: University of California Press, 1985)

2. Robert Allan Lunn, Extended Techniques for the Classical Guitar (The Ohio State University 2010)

3. Prepared Guitar

4. Tablature

5. Scordatura

آهنگساز، نام آلبوم، نام نوازنده یا نوازندگان و سپس نام شرکت منتشر کننده آلبوم و سال انتشار قید شده است.

در انتها، دو ضمیمه نیز وجود دارد که در بخش ضمیمه آ برخی اصطلاحات و علائم متحصر به گیتار آورده شده و همچنین توضیح مختصری در مورد انواع «باره گرفتن» داده شده است.

ضمیمه ب فهرست کامل قطعاتی است که به عنوان مثال در کتاب از آنها نام برده شده است. نام آهنگساز، تاریخ تولد و فوت، نام قطعه و اطلاعات مربوطه و در نهایت نام شرکت انتشاراتی و سال نشر آورده شده است. سال انتشار، الزاماً سال اولین چاپ قطعه و نام انتشاراتی نیز الزاماً نام اولین شرکت انتشاراتی نیست بلکه تنها سال انتشار و نام شرکتی است که مثال از آن استخراج شده است بنابراین ممکن است قطعه‌ای توسط چندین شرکت انتشاراتی در سال‌هایی متفاوت و در کشورهای مختلف به چاپ رسیده باشد.

اکثر مثال‌ها با اجازه کتبی شرکت‌های انتشاراتی و یا مراجع مربوطه مورد استفاده قرار گرفته‌اند مگر در موارد معدودی که با دسترسی غیرممکن بوده و یا تا لحظه نگارش این متن، جوابی دریافت نشده است.

در پایان بر خود وظیفه می‌دانم تا از اساتید و دوستان عزیزم که با وجود مشغله‌های کاری، با دقت و حوصله در تمام مراحل، راهنما و مشق من بوده‌اند، تشکر کنم. از خانم دکتر لیلی افشار که همواره خود را مدیون ایشان می‌دانم و بی‌شک طی این سال‌ها بدون راهنمایی‌های ایشان، هرگز کار بر روی این مجموعه آغاز نمی‌شد.

از خانم گل‌فام خیام که با حوصله و دقت این مجموعه را مطالعه کرده و نکات بسیار ارزشمندی در جهت بهبود کیفی و کمی کتاب، چه از منظر نگارش و چه تخصصی را گوش‌زد نموده‌اند.

از آقای افشین ترابی که همواره تشویق‌هایشان، آمد به ارائه کاری با کیفیت را نوید داده است. از آقای رضا فدائی که از آغاز، همراه و پشتیبانم بوده‌اند و ویرایش نسخه اولیه را بر عهده داشته‌اند. از آقای پیمان فخاریان که ویرایش فنی این مجموعه را بر عهده گرفته و انجام رساندند و حمایت‌های بی‌دریغشان در راستای انتشار این کتاب غیرقابل جبران است.

از مدیر انتشارات «اسلیم رویان» آقای امیر نیازی، دوست گرانقدرم، که با حوصله و دقت فراوان ویرایش ادبی این مجموعه را بر عهده گرفتند.

و در نهایت، سپاس ویژه از جناب آقای موسوی، مدیر موسسه فرهنگی - هنری ماهور که مسیر عرضه شایسته این مجموعه را هموار نمودند.